

MAGNA HUNGARIA NYOMÁBAN – BASKÍROK ÉS MAGYAROK

Baskíria és a baskír nép szerepe
a magyarok korai történetében

TRACING MAGNA HUNGARIA – BASHKIRS AND HUNGARIANS

The role of Bashkiria and the Bashkir people
in the early history of the Hungarians

Szerkesztők

KLIMA LÁSZLÓ – TÜRK ATTILA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Régészettudományi Intézet

Martin Opitz Kiadó

HUN-REN Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport

BUDAPEST 2024

A kötet a PPKE-BTK-KUT-23-3 számú projekt,
a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
és a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont támogatásával készült.
A grafikai munkát a PPKE BTK Mester és Tanítvány Kiválósági Program 2023 támogatta.

PÁZMÁNY PÉTER
KATOLIKUS EGYETEM

HUN
REN

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT

PAPCSÁK
ÜGYVÉDI IRODA

A kötet megjelenését támogatta a Papcsák Ügyvédi Iroda.

Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia
A PPKE BTK Régészettudományi Intézetének kiadványai
Archaeological Studies of PPCU Institute of Archaeological Sciences
Volume 32

HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok
Volume 10

© A szerzők

© Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Régészettudományi Intézet

© HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Magyar Őstörténeti Kutatócsoport

© Martin Opitz Kiadó

ISBN 978-615-6388-84-1

HU-ISSN 2786-1538 (Studia ad Archaeologiam Pazmaniensia)

HU-ISSN 2064-8162 (Magyar Őstörténeti Kutatócsoport Kiadványok)

DOI: [10.55722/Arpad.Kiad.2024.10](https://doi.org/10.55722/Arpad.Kiad.2024.10)

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet, illetve annak részeit tilos reprodukálni, adatrögzítő rendszerben tárolni,
bármilyen formában vagy eszközzel – elektronikus úton vagy más módon – közölni a kiadó engedélye nélkül.

Felelős kiadó
Major Balázs

Grafikus: Óvári Péter

Borító: auri grafika
Tördelés és layout: Váczi Gábor

TARTALOM

TÖRTÉNELEM ÉS HISTORIOGRÁFIA

SUDÁR BALÁZS

- A baskír-kérdés a magyar őstörténet-kutatásban 7
The Bashkir question in the research of early Hungarian history 18

GYÓNI GÁBOR

- A baskír–magyar problematika az oroszországi historiográfia tükrében 19
Башкиро-мадьярская проблематика в зеркале российской историографии 30

POLGÁR SZABOLCS

- A Kárpát-medence és a Volgai Bulgária kereskedelmi és kulturális kapcsolatai
a honfoglalás után 31
Trade and cultural contacts between the Carpathian Basin and Volga Bulgaria
(10th–13th Centuries AD) 44

UHRIN DOROTTYA

- Magna Hungaria* a 13. századi koldulórendi követek szemében 45
Magna Hungaria from the perspective of mendicant envoys 54

NYELVÉSZET

AGYAGÁSI KLÁRA

- A baskír nyelv helye a török nyelvek között, és a baskír nyelv volgai bulgár kapcsolatai 55
Место башкирского языка среди тюркских языков, возможные контакты
башкирского языка с волжско-булгарским языком 70

NÉPRAJZ

DALLOS EDINA

- A baskír hiedelmek és Ibn Fadlān 73
The first detailed record of Bashkir beliefs – Ibn Fadlān 922 80

SOMFAI KARA DÁVID

- Baskurt (baskír) epikus hagyomány (*kuba-jur*) 81
Baskurt (Bashkir) epic tradition (*kuba-jur*) 97

SOMFAI KARA DÁVID – AGÓCS GERGELY

- Baskurt népzene és néptánc 153
Bashkir Folk Music and Folk Dances 180

JULIJA ABSZALIMAJOVA – ANASZTÁZIA VERESS – EDUARD HABIBULLIN – RAFIL ASZILGUZSIN –

SZIRÁKI ZSÓFIA – FEHÉR TIBOR – JÁVORSZKY BALÁZS – NÉMETH ENDRE

- A keleti magyarok nyomai a baskír hagyományban 181
Traces of the Eastern Hungarians in the Basques: Genetics and folklore 199

ARCHEOGENETIKA

NEPARÁCZKI ENDRE

- Az Árpád-ház és a honfoglaló magyarság archeogenetikai adatokkal kimutatott kapcsolata
a Volga–Káma vidék népeivel 201
The archaeogenetic link between the Árpád dynasty and the Hungarian conquerors
to the population of the Volga–Kama region 205

NÉMETH ENDRE – PÁSZTORY ÁDÁM – FEHÉR TIBOR

- A magyarok eredete az N-B539 marker tükrében 207
The origin of the Hungarians in the light of the N-B539 marker 228

RÉGÉSZET

TÜRK ATTILA – KIM IGOR KONSZTANTYINOVICS – VJAZOV LEONYID ALEKSZANDROVICS – ÓVÁRI PÉTER

- Baskírföld és a Dél-Ural régészetének aktuális helyzete a magyar őstörténet szemszögéből 229
Recent results of research on the early medieval archaeology of Bashkortostan
and the Southern Urals. A comprehensive overview from the perspective of early
Hungarian history 252

BASKURT NÉPZENE ÉS NÉPTÁNC

SOMFAI KARA DÁVID* – AGÓCS GERGELY**

Absztrakt: A baskurt népzeneét olyan magyar tudósok gyűjtötték az 1970-es és 1980-as években, mint Vikár László etnomuzikológus és Torma József turkológus. A szerző 1996-ban járt először a délkeleti baskurtoknál terepmunkája során. Közel száz népdalt gyűjtött a Vikár által is felkeresett járásokban (rajon): Szibaj, Bajmak, Bürjen. Ez az írás ezeknek a népdaloknak a rövid áttekintése, melyeket a falvakban élő és mezőgazdaságban dolgozó hétköznapi lakosoktól gyűjtöttünk. A baskurt népzeneének két jellegzetes előadói stílusa van: a hosszú és a rövid dallamok (uzun küj és kiska küj). Számos különböző műfaj létezik (altatódal, vallásos és rituális énekek, mondókák stb.), amelyeket hosszú vagy rövid dallammal adnak elő. A cikk végén a dalok eredeti szövegét és azok magyar fordítását is közöljük. Agócs Gergely etnomuzikológus egy rövid zenei elemzést is mellékel a Somfai Kara Dávid által összegyűjtött baskurt dallamokhoz. Felvettünk a baskurt furulyán (kúraj) előadott dallamokat is. Ezek a dallamok vagy a hosszú dallam (uzun küj) stílusát követik, amelyet gyakran egy énekessel együtt adnak elő, vagy pedig kifejezetten tánckíséretként előadott gyorsabb dallamok (bijiw), amelyek a rövid dallamstílusra (kiska küj) hasonlítanak. Bár a baskurtok a kihalt kun nyelvhez hasonló kipcsak türk nyelvet beszélnek, és történelmi szálak fűzik az úgynevezett „keleti magyarokhoz”, zenéjük alapvetően eltér a különböző magyar népzenei dialektusoktól. Ugyanakkor más velük rokon nyelvet beszélő kipcsak türk csoportok (nogaj, karakalpak, kumuk és tawlu/karacsaj-balkar) sok magyarhoz hasonló dallammal rendelkeznek.

Kulcsszavak: népzene, néptánc, népzene kutatás, baskír-magyar kapcsolatok, dallamtípusok

BASKURT NÉPZENEI MŰFAJOK

A baskurt népzeneét Vikár László (1929–2017) kutatta (1977–1979) és 634 népdalt gyűjtött a délnyugati (1977: Jormati, Meleuz, Küjergezi, Iszterlibas) és délkeleti baskurtok között (1979: Szibaj, Bajmak, Bürjen).¹ Közben Torma József (1942–2000) turkológus is tanulmányozta (1979–1990) a baskurt nyelvet és hagyományos műveltséget (népi gyógyítás, hiedelemvilág, folklór).² Torma József ugyancsak publikált Avasi Bélával három baskurt hosszú dalt Orenburg (Irimbor) megyéből.³

Jómagam 1996-ban jártam először Baskurtföldön (Baskurtisztán) Kunkovács László fotóművésszel. Egyhónapos terepmunkánk során közel száz, az alábbi három típusba osztható népdalt gyűjtöttem a keleti baskurtok között hasonló helyszíneken, mint 1979-ben Vikár László (Bajmak, Bürjen, Hajbulla, Jilair, Kögerszin járások): *uzun-küj* 'hosszú dallam', *kiska-küj* 'rövid dallam', *kúraj-mungu* 'furulya dallam'. Ennek a gyűjtésnek az anyagát szeretném közölni jelent tanulmányunk keretében.

2014-ban Farkas Zoltánnal baskurt táncházat szerveztünk, ezért újra két hetet töltöttem Baskurtföldön,

* HUN-REN BTK Néprajztudományi Intézet, 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4. somfaikara.david@abtk.hu

** Magyarságkutató Intézet, László Gyula Kutatóközpont és Archívum, 1062 Budapest, Andrássy út 64. kecerakonca@gmail.com

¹ VIKÁR 1993, VIKÁR 2002, VIKÁR–BERECZKI 1999.

² TORMA 1997.

³ TORMA 1989.

hogy megfelelő táncosokat és zenészeket találjunk a táncház számára. Ekkor újabb, közel ötven dallammal egészítettem ki gyűjtésemet, és több videó is készült a zenészekről és táncosokról (Bajmak, Bürjen, Abje-líl járások). Vannak furulyás táncdallamok és más táncsal kapcsolatos énekek, rövid dallamok. A baskurt néptánc és a somogyi kanásztánc párhuzamokat mutat. A baskurt az egyetlen türk ajkú nép, mely rendelkezik ugrós táncsal. A kazanyi tatár táncok finnugor (mari, mordvin, udmurt), míg a szárt (ujgur és özbek) táncok iráni (tadzsik, pamíri) hatást mutatnak. A taulu (karacsaj-balkár) táncok nagyban megegyeznek a velük szomszédos alán (oszét) és cserkesz (adige-kabard) hagyománnyal. A táncház során kiderült, hogy a baskurt tánc alaplépései megegyeznek a somogyi kanásztáncsal, és a legtöbb kúraj-furulyán kísért dallam is mutat párhuzamot a somogyi *hosszú furugla* dallamaival.

Nemcsak a reprezentatív és színpadi előadásokon is közkedvelt hosszú dallamokat (*uzun-küj*) gyűjtöttem, hanem az úgynevezett rövid dallamokat (*kıska-küj*) is. Ezek több hasonlóságot mutatnak a magyar népzenevel. A kúraj-furulya lírai és táncdallamai közül is gyűjtöttem ízelítőt.

A hosszú dallamok (*uzun-küj*) ugyanakkor a mongol népzeneben is fellelhetők (halha *urtiin duu* vagy ojrát *ut dun*). Ezek főleg lírai dalok, melyekben a szülőföld tájának szépségeit és a rokonok szeretetét éneklük meg. Az is gyakori, hogy valakinek a szomorúságát, bánatát éneklük meg. A dalok mindig kettős képet mutatnak. Az első strófa a táj szépségét mutatja be, míg a második strófa tartalmazza az érzelmi, lírai üzenetet. Az egyik népszerű hosszú dalban (élsi Ğajsa 'követ Ghajsza') a szülőföld után vágyó énekes magát egy eltévedt szarvasgidához (*bulan balahundaj*) hasonlítja. A hosszú dalokat gyakran kúraj-furulyával kísérik.

A baskurtok egészen a 19. századig autonómiát élveztek és csak katonáskodniuk kellett, akárcsak a kozákoknak, a miser-tatóroknak és a kalmakoknak (ojrat-mongolok). Ezért fontos szerepet játszik népdalaik és néptáncaik között a katonai műfaj. Az általam gyűjtött dalok között Kászim *töre* dalával találkozhatunk. Kászim *töre* (vezér) 1812-ben részt vett a napóleoni háborúban, majd 1813-ban a lipcei csatában vesztette életét.

Ugyancsak népszerű a Pekarszkij-tánc, mely Vaszilij Pekarszkij (1794–1857) orosz tábornok nevét viseli. Ő a borogyinói csatában fogságba esett, később Orenburg kormányzója lett (1833). Baskurt hadtestével egészen az Aral-tóig hatolt és a Hivai Kánságot is fenyegette. Szibaj Sejehed baskír elöljáró is részt vett a hivai hadjáratban. Második feleségének, Fatimának szerzett hosszú dalát is sikerült felvennem kúraj-furulya kísérettel. Ugyancsak katonai témájú Kaharman kanton-elöljáró dala. A kantonok a baskurt-miser katonai adminisztráció egységei voltak.

Egy másik kedvelt népzenei forma a rigmus (*takmak*). Ez nagyon egyszerű, recitatív dallammal énekeltréfás dalocska, legtöbbször csak egy-két strófaból áll. A *takmak* dalokat a falvakban a multságokon vagy lakodalmak során adták elő, főleg az asszonyok. Gyakran tánc (*bijiw*) közben énekeltek, és a dal ritmusára táncoltak. Ilyenkor az asszonyok kezükben kanalakkal ütötték a rigmust és táncolva énekeltek. Rigmusokat egykor a gyógyító szertartásokon (*ém-tum*) is énekeltek.

A rövid dalok (*kıska-küj*) tematikája sokszor hasonló a hosszú dalokéhoz (*uzun-küj*). A két daltípusnak főleg a dallamszerkezete tér el egymástól. A rövid dalok is általában lírai témájúak, de a történeti líra hiányzik belőlük. Általában személyes hangvételűek, gyakran a szülőföld szépségét tükrözik, párosítva egyéni örömmel vagy bánattal. Egy érdekes téma a kumiszdal. Az erdei baskurtokkal ellentétben, akik mézsört isznak, a dél-uráli baskurtok tavasszal megfejik a csikós kancákat, és tejükből kumiszt (baskurt nyelven *kımız*) erjesztenek. Ugyanúgy, ahogy a csuvasok körében van sör (*sıra*) iváskor énekeltréda, a dél-uráli baskurtok a kumiszhoz énekelnek rövid dallamot. A rövid dallamok csoportjába tartozik a bölcsődal (*bésik jırı*). Ugyancsak rövid dalokat énekeltek a menyecskék köszöntésekor (*kélinge*). Ilyenkor az asszonyok a dalban jótanácsokkal látták el a menyecskét.

A kúraj-furulya dallamok (*kúraj mungu*) két csoportra oszlanak. A lírai szerzemények dallamszerkezete a hosszú dalokéra hasonlít. Gyakran egy hosszú dalnak van kúraj-furulya változata is. A másik csoport-

tot a táncdallamok (*bijiw*) alkotják. A baskurtok hagyományosan kúraj-furulyával kísérték a táncost, főleg a férfi táncosokat. De a nők egyéni és társas táncait is gyakran furulyával kísérték. Ilyen táncdallamokat is sikerült rögzítenünk.

Egy másik fontos daltípus a hosszú ének (*kuba jur*). Ez eredetileg epikus éneket, hőségeket jelentett, pl. *Urál bátir éneke*, mely több mint 4000 sorból áll. Mára az efféle epikus énekek feledésbe merültek. Egyes 20. század eleji adatok szerint a hosszú énekeket dombrával kísérték, de ez a hangszer mára ismeretlen a baskurtok körében. Egykor a nogajok közt is kedvelt hangszer volt, de ott is szinte eltűnt. Ennek oka az lehetett, hogy a cári orosz közigazgatás veszélyes hangszernek tartotta a dombrát, és betiltotta használatát. Úgy vélték a dombra-kísérettel előadott hőségeket fellázítják a baskurt vagy nogaj alattvalókat a cár ellen.

Vannak recitatív hosszú énekek is, például az általam is felgyűjtött *Urál hegység dicsérete*. Egykoron hasonló lehetett a hőségeket dallama is.

Egy másik hasonló műfaj a *bäjít* (v.ö. arab *bayt* 'strófa'). Ez kétsoros dalszerkezet, mely általában valamilyen lírai történetet, balladát mesél el. Az általam rögzített *Szak és Szok ikerpár története* nagyon ismert és népszerű a baskurt nyelvterületen, de a kazanyi tatár és csuvas nyelvterületen is. Sok variánsa ismert, mivel az énekesek gyakran improvizálnak. A történetben Szak és Szok atyjuk nyila miatt összevesztek, ezért anyjuk megátkozta (*kargis*) őket. Az átok hatására két varjúvá változtak és elrepültek. Hasonló történet a magyar népmesékben is előfordul, pl. *A tizenkét varjú* meséje, ahol az anya fiai mind varjúvá változtak, mikor elátkozta őket.

Ugyancsak fontos szerepet játszottak a népdalok között a vallási témájú dalok. Egyik típusa a *münäžit* (arab *munājāt*): 'suttogva elmondott imádság' az Istenhez. Személyes hangvételű fohász és vallási buzgalom kifejezése. Egy érdekes vallási dal *Muszá dala*. Ez a daltípus recitatív dallammal kerül előadásra. Természetesen a szovjet időkben ezt a népdalformát csak titokban lehetett énekelni. Vikár László 1970-es évekbeli gyűjtésében nem is szerepelnek ilyen dallamok. Egy másik vallási műfaj a *zikir* (arab *dhikr*) 'Allah nevének említése' (*huw-huw, Allahuw*), melynek misztikus erőt tulajdonítanak. Van külön vallási ének a böjti hónap, a ramadán kezdetének köszöntésére. Híres mollák (muszlim vallási tanítók) tanításait, mondásait (ajtiš) is megéneklük. A vallási dalok dallama a rövid dal (*kiska küj*) szerkezetét követi.

BASKÍR DALLAMOK – HANGSOROK, HANGTERJEDELEM, ORNAMENTIKA

A vizsgált dallamok túlnyomó többségének hangsora *dó*-pentaton. A pentatónia nagyrészt tiszta (11, 27, 34, 41, 50, 58, 59, 62), de a dallamok egy részében előfordulnak ún. pien-hangok, azaz vendéghangok (08, 52, 64, 48, 60, 68–69). A pien-hangok többnyire nem kapnak hangsúlyt, csak a díszítőhangokban jelennek meg (68–69) vagy átmenőhangokként töltenek ki egyes dallamfordulatokat. A 48-as dallamban például versszakonként eltérő megoldásokkal találkozunk, és az utolsó strófákban már tiszta a pentaton hangsor. Mintha az énekes a dallam felidézése közben kereste volna a dallamideált, amit az éneklés végére tudott pontosan felidézni. A gazdagon díszített dalokban sem feltétlenül jelennek meg pien-hangok, az ornamente is épülhetnek a tiszta pentaton hangsor hangjaiból (34).

A *dó*-pentaton dallamok mellett a további négy dallampélda mindegyike más hangsorú, de mind a pentatónia dallamvilágához kapcsolódik. Az egyik altató (26) *lá*-alapú tetraton dallam, amelyben a kis hangterjedelmen belül mélyjárás figyelhető meg.⁴ A dallam hangkészlete: *mi-szó-lá-dó*. A kiemelt példák egyike *mi*-pentaton hangsorú (63), egy *szó*-pentaton pien-hanggal (24) valamint egy – a magyar népdalok körében igen gyakori – *lá*,-pentaton pien-hanggal (57).

⁴ Érdekes, hogy ilyen kicsi a hangterjedelem és viszonylag sokat mozog a dallam az alaphang alatt.

A dallampéldák javarészt nagy hangterjedelműek: ambitusuk egy oktáv (08, 24, 34, 41, 50, 63, 64), vagy azt meg is haladja (11, 27, 48, 52, 57, 58, 60, 62, 68-69). A nagy hangterjedelmű dalok között is kiemelkedő a 60-as, amely eléri a két oktávot. Kis ambitusú példa mindössze a tetraton dallam (26) és az 59-es dó-pentaton dal, amelynek hangkészlete *szó-lá-dó-ré-mi*. „A pentaton hangsor valamennyi hangja szerepel benne „szűk” elrendezésben. Ezt a *szó-lá-dó-ré-mi* hangkészletű pentatóniát *alap-ötfokuság-nak* nevezzük.”⁵

A vizsgált baskír dallamok alakzatai csak érintőlegesen kapcsolódnak a magyar népzene morfológiai rendszeréhez. A magyar népzene pentatóniáját jellemzően *lá*, vagy kisebb részben *szó* végződésű dallamok rajzolják ki. Az altaji nyelvközösség türk nyelvcsaládjá kipcak ágának nyelveit beszélő etnikumok között végzett vizsgálatok azt mutatják, hogy a baskír nyelvterülettől délre található régiók népei a magyar népzenehez sokkal szorosabb szálakkal kötődő zenei hagyománnyal rendelkeznek. Ezek között is kiemelkedő helyet foglalnak el a Duna és a Volga deltavidéke közötti síkvidéki régiók hatalmas területén, nagyrészt diaszpórákban élő nogajok és az Aral-tóba torkolló Amu-darja deltavidékét, a mai Üzbegisztán nyugati régióit lakó karakalpakok. A nogajok és a karakalpakok népzeneje ugyanis bővelkedik az olyan dallamváltozatokban, amelyek a magyar népzene törzsanyagának részét képező dallamtípusok „érvényes” változatainak tekinthetők.⁶ A Kaukázus északi lejtőinek középső szakaszán élő karacsajok és balkárok, illetve a hegység keleti régióit lakó dagesztáni kumukok zenefolklórájában, valamint Nyugat-Kazahsztán etnikai csoportjainak népzenejében is előkerültek olyan énekelt és hangszeres folklóralkotások, amelyek egyértelműen a magyar népzene alaktani jegyeit viselik, sőt sok esetben itt is ismert magyar népdaltípusok változatainak tekinthető dallamokat sikerült dokumentálni. Az egyezések e népek népzeneje és a magyar zenefolklór dallamvilága között a hangkészlet, az uralkodó hangsorok, a sorszerkezet, a hangterjedelem, a dallamív, a ritmika és egyéb jellemző sajátosságok egyezésének, vagy genealógiai természetű összefüggéseinek szintjén is egyértelműen kimutatható.

<i>Dallam</i>	<i>Hangkészlet</i>	<i>Hangsor</i>	<i>Megjegyzés</i>
08.	s, t, d r m s	dó-pentaton pien-hanggal	
11.	l, d r m s l d' r' m'	dó-pentaton	A dallam jellemzői hangszer (leginkább vonós, talán kil-kobuz) imitációjára utalnak.
24.	s , t, d r m s	szó-pentaton pien-hanggal	
26.	m, s, l d	tetraton, alaphangja lá,	kis hangterjedelmen belül mélyjárású
27.	d r m s l d' r' m'	dó-pentaton	
34.	d r m s l d'	dó-pentaton	Gazdag ormanentikával, összetett díszítménybokrokkal előadott dallam, a díszítőhangok is a tiszta pentaton hangsor hangjai
41.	d r m s l d'	dó-pentaton	

⁵ PAKSA 2002, 95.

⁶ Ez úgy kell értelmezni, hogy az adott türk dallamok a magyar párhuzamaiknak olyan közeli variánsai, hogy ha azokat a magyar nyelvterület valamely szögletében, magyar nyelven énekelték volna, akkor minden további nélkül bekerülhettek volna az adott típusok egyéb magyar változatai mellé népzeneink nagy, összegző dallamrendjeibe.

48.	<u>d</u> r m f f i s l t d' r'	dó-pentaton pien-hangokkal	A pien-hangok csak átmenőhangok, versszakonként más-más megoldásokkal jelentkeznek, a végén a dallam „letisztul” és csak a pentatónia hangjai maradnak.
50.	<u>d</u> r m s l d'	dó-pentaton	
52.	l, t, <u>d</u> r m s l d'	dó-pentaton pien-hanggal	
57.	<u>L</u> , t, d r m s l t	lá-pentaton pien-hanggal	
58.	l, <u>d</u> r m s l d' r'	dó-pentaton	
59.	s, l, <u>d</u> r m	dó-pentaton	A dó-pentatóniát a zenetudomány alap-ötfofokúságnak nevezi. Paksa 2002, 95.
60.	s, l, d r m f s l t d' r' m' s'	dó-pentaton pien-hangokkal	Gazdag ornamentikával előadott dallam, két oktáv hangterjedelemmel. Ez a vonás az „uzun koj” stílusához rokonítja.
62.	(s,) <u>d</u> r m s l d' r'	dó-pentaton	
63.	d <u>rm</u> s l d'	mi-pentaton	
64.	d r m f s l d'	dó-pentaton pien-hanggal	
68–69.	l, <u>d</u> r m f s l t a d' r' m'	dó-pentaton pien-hangokkal	Gazdag ornamentikával előadott dallam, a pien-hangok csak a díszítményekben jelentkeznek.

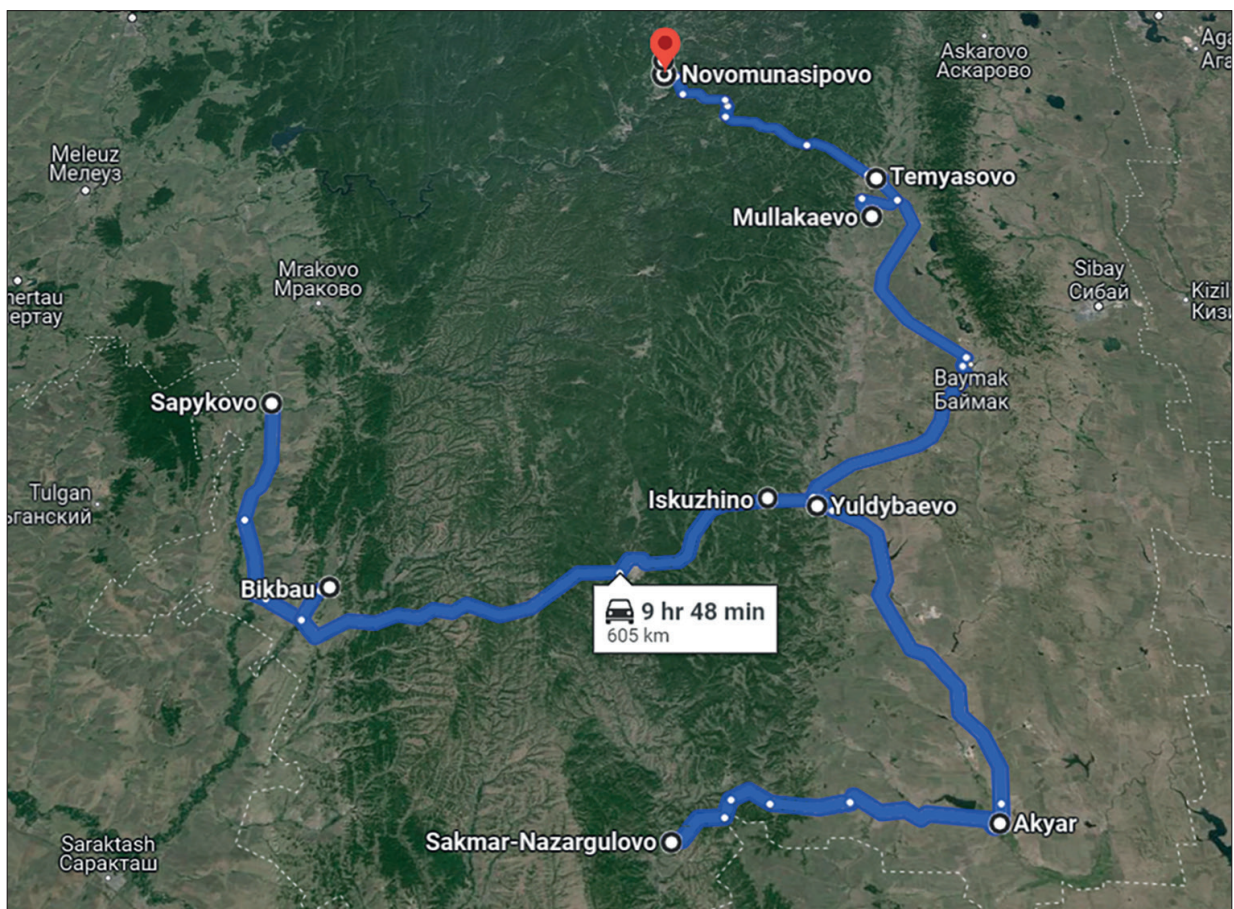
IRODALOM

- PAKSA 2002: Paksa K.: *Magyar népzene-történet*. Budapest 2002.
- TORMA 1989: Torma J.: Három orenburgi baskír népdal. *Zenetudományi Dolgozatok*. 1989, 221–236.
- TORMA 1997: Torma J.: *A tűznek mondom... baskír népi orvoslás*. Budapest 1997..
- VIKÁR–BERECZKI 1999: Vikár L. – Bereczki G.: *Tatar folksongs* (transl.: Pokoly Judit). Budapest 1999.
- VIKÁR 1993: Vikár L.: *A volga-kámai finnugorok és törökök dallamai*. Budapest 1993.
- VIKÁR 2002: Vikár L.: *Volgán innen, Volgán túl*. Naplójegyzetek a magyar őshaza vidékéről. Budapest 2002.

1. kép. A 20. század elejére kiveszett baskurt dombira modern rekonstrukciója

Fig. 1. Reconstruction of a Bashkir dombira that has disappeared among Bashkirs by the 20th century

1. térkép. Somfai Kara Dávid 1996-os gyűjtése során bejárt útvonal (térkép a Google Maps felhasználásával)

Map 1. The route taken by Dávid Kara Somfai during his collection in 1996 (map using Google Maps)

2. kép. Mähmütjän Abdulla-uli (1933) Éškoža (Iskuzsino) faluból (Jilajır Járás)
Fig. 2. Mähmütjen Abdulla-uli (1933) from Éškoža (Iskuzhino) village (Jilajır County)

3. kép. Fajda Häsen-kızı (1926) Joldıbjaj (Juldıbjajevı) faluból (Jilajır Járás)
Fig. 3. Fajda Häsen-kızı (1926) from Joldıbjaj (Yuldybaevo) village (Jilajır County)

4. kép. A szerző zenét gyűjt Joldıbjaj falu közösségi házában (Jilajır Járás)
Fig. 4. The author collects folk music in Joldıbjaj (Jilajır County)

5. kép. Mühemmetjän Abdulla-uli Kazakbaj (1924) Nazargul faluból (Hajbullı Járás)
Fig. 5. Mühemmetjän Abdulla-uli Kazakbaj (1924) from Nazargul (Sakmar-Nazargulovo) village (Hajbullı County)

6. kép. Āsme Māwlenberdi-kızı (1930) és a szerző Ak-jar faluban gyűjtés közben (Hajbulla Járás)

Fig. 6. Āsme Māwlenberdi-kızı (1930) and the author in Ak-jar village in the process of collecting (Hajbulla County)

7. kép. Ġājnikamal Lātijf-kızı (1930) Bék-baw (Bikbau) faluból (Hajbulla Járás)

Fig. 7. Ġājnikamal Lātijf-kızı (1930) from Bék-baw (Bikbau) village (Hajbulla County)

8. kép. Baskirt kuwrajşı (furulyás) Tašbolat Dewletše-uli, Bajiš (Baisevo) falu (Bajmak Járás), a szerző 2014-es terepmunkája alatt készült felvétel

Fig. 8. Bashkir kuwrajşı (flutist) Tašbolat Dāwletše-uli from Bajiš (Baishevo) village (Bajmak County), picture taken during the author's 2014 fieldwork

SOMFAI KARA DÁVID: BASKURT NÉPDALGYŰJTÉS (1996. OKTÓBER)

Helyszín: Kögersin, Jılajır, Häjbulla, Bajmak és Bürjen járások (Baskurtisztán)

Gyűjtési helyszínek és adatközlők

Kögersin Járás (Kugarcsinszkij rajon)

1. Hümejre Sängetulla-kızı (1929), Sapık falu (1–11. dalok)

Jılajır Járás (Zilairszkij rajon)

2. Mähmütjän Abdulla-uli, *düngewir* nemzetség (1933), Éskoža falu (12–17. dalok)

3. Batır Mähmütjän-uli, *düngewir* nemzetség (1959), Éskoža falu (13–15. dalok) (furulyás *kırajşı*)

4. Fajda Häsen-kızı (1926), Joldibaj falu (24–28. dalok)

Häjbulla Járás (Hajbullinszkij rajon)

5. Äsme Mäwlenberdi-kızı, *öszergen* nemzetség (1930), Otarbaj falu (29–36. dalok)

6. Mühemmetjän Abdulla-uli Kazakbaj (1920), Nazargul/Böri falu (37–40. dalok)

7. Akjar falu múzeumának asszonykórusa: együtt (49. dal) és az egyik tag (50–53. dalok)

8. Mansur Kamaš-uli Özenbaj (1946), Akjar (56. dal) *kobız* (doromb) és *üzlew* (torokének)

9. Ğäjnjkamal Lätijf-kızı (1926), Békbaw falu (57–60. dalok)

10. Ğälije Temirbolat-kızı, *bürjen* nemzetség (1928), Mollakaj falu (62–64. dalok)

Bürjen Járás (Burzjanszkij rajon)

11. Äfzel Konakbaj-uli Kıwandık, *kıpsak* nemzetség (1928), Jangı-Munasıjı falu (66–69. dalok)

12. Däwletbaj Rähmetulla-uli, *kıpsak* nemzetség (1937), Nábıj/Kojan falu (70–73. dallam) (furulyás *kuwrajşı*)

Kögersin Járás

1. adatközlő: Hümejre Sängetulla-kızı (1929), Sapık falu

6–7) *takmaklar* (rigmusok)

1–2) *uzun küj* (hosszú dallam)

(Ijik) kine boji bégirek jämli
Ak térmeler kurup jäjlerge 2×

Ijik folyó partja épp arra való,
Nemezházat állítsunk nyári szálláson.

Kajda gına barhang da dos-ész kerek
karşı sıgıp atıng bäjlerge 2×

Bárhova is mész, barátira, társra lelsz,
Aki eléd siet és lovadat kiköti.

3) *uzun küj* (hosszú dallam)

Jalan gına jérlerden bulan kéle, Zülxijde
Ahaj ojmahakkaj jérlerden ötem dép Zülxijde 2×

A rétről jön egy gímszarvas, Zülhíde,
Ahaj, zsombékos helyeken halad, Zülhíde.

Tün ortahı jétkende bir kız ıjıaj, Zülxijde
Jäš gömirim zajaga öte dép Zülxijde 2×

Éjfél fele egy lány sírdogál, Zülhíde,
Fiatal életem hiába telik, Zülhíde.

4) *takmaklar* (rigmusok)

*takmak ajtup né fajda,
takmak ajtup né fajda?
ajrim ajrim ajtup bére
takmakka jétiw kajda?*

Minek rigmust énekelni,
Minek rigmust énekelni?
Mindenfélét énekelek,
Hol is van a rigmusa?

5) *takmaklar* (rigmusok)

*ojnijk äli, ojnijk äli,
ojnijk äli épteşler
barıhı la özibizdiki,
bälkim gäjip étmesler*

Játszadozzunk, játszadozzunk
játszadozzunk, barátaim!
Csak mi magunk vagyunk,
Senki sem fog haragudni.

6–7) *takmaklar* (rigmusok)

*bizding kilub işi,
bizding kilub işi
jäş wakıtta ojnıp kalıjk,
kalmahın ökinişi 2×*

A mi klubunkban,
A mi klubunkban.
Fiatalok mulatozzunk,
Ne bänkódjunk utólag.

*allar bolgan da gına la,
güller bolgan da gına
köterile köngillerim
birge bolgan da gına 2×*

Rózsák vannak bizony,
Virágok is vannak bizony.
Akkor víg a kedvem,
Ha együtt vagyunk bizony.

*ojnijk äli, ojnijk äli,
ojnıp aşıla köngil 2×*
*ojnıp aşılmaha köngil
mänggi aşılasak tögil 2×*

Mulatozzunk, mulatozzunk,
Mulatságban vígadunk!
Ha mulatságban sem vígadunk,
Sosem leszünk már vígak!

8) *béşik jırı* (bölcső dal)

*ällij-bällij bävkejim
tep bävitem Menglibajdı
Mengli bijke apahı - dép bävittim.*

Tente-tente, kisbabám,
Így becéztem Menglibájt.
Mengli anyukája – így becézem

*ällij-bällij, bällij-bäv
bällij-bällij, bällij-bäv*

Tente-tente, tentézem,
Tente-tente, tentézem.

9) *takmak* – *bijiw* (rigmus tánchoz)

*kärwan haraj işi
kalaj nik haldırgan Nikolaj
kızlar özi jalınmaha
jigit jalınmas alaj*

Karavánszeráj belseje milyen,
Miklós cár erósnek építtette.
Ha a lányok nem hízelegnek,
A legények sem udvarolnak.

10) *uzun küj* (hosszú dallam): Zälifkekej

*Zälifkekej kajda, gül bakśala,
Hıwlar hébe méken bakśaga 2×*

Zelífekej szegény, mit tehetne?
Bátyja pénzért férjhez adta.

*Zälifkekej misxin néj xäl éthin
öz agahı hatkan akśaga 2×*

Zelífekej hol van, a virágoskertben.
Vízzel locsolja a kertet.

11) *kıska küj* (rövid dallam)

*(uzata) barma er(he)kem, uzata barma
ulu jol bét, bälkim adaśmam*

Ne engedj el, kedvesem, ne engedj!
Hosszú az út, tán nem tévedek el?

*héning matur zängger közleringdi
baśka közlerge mén almaśmam*

A te szépséges kék szemeid,
Nem cserélem más szemekre.

*(uz)ata barıp, dostım, kajt kajt śakırta
xäwfli jollarımdı taptama*

Ha messze mész, kedvesem, térj vissza!
Veszélyes utamon te ne járj!

*wakıtıśa gına uzata bargan bolıp
jäś jürekkejime ot halma 2×*

Egy időre messze is mész tőlem,
De fiatal szívemet ne búsítsd.

Jılajır Járás

2. adatközlő: Mähmütjän Abdulla-uli (1933), *düngewir* nemzetség, Éškoža falu

12) *uzun küj* (hosszú dal): *élsi Ğajśa* (Ghajsza követ)

*adaśtırgan bulan balahındaj
janggız baśım jırak éllerde*

Mint az eltévedt gímszarvas gidája,
Egy magam vagyok távoli vidékeken.

*künderimde tünün jüregim jana
éskejime tüşe él ginem 2×*

Éjjel-nappal sajog a szívem,
Eszembe jut kedves szülőföldem.

*jögirip mindim taw baśına
gürlep te gine kéle maśına*

Felszaladtam a hegy tetejére,
Zúgva jön most egy autó.

*haw salamat kajtham ok Oralıma
tarıjx jazır énım taśına 2×*

Épségben térek-e haza Uráalomhoz,
Jelet vések a te kövedre.

3. adatközlő: Batır Mähmütjän-uli, *düngewir* nemzetség (1959), Éškoža falu (furulyás *kúrajśı*)

13) *kúraj mungu* (furulya dallam): *Kahım töre* (Kászim előljáró)

14) *kúraj mungu* (furulya dallam): *Oral* (Urál)

15) *kúraj mungu* ((furulya dallam): *Port Artur* (Lüsun kikötő csatája, 1894)

2. és 3. adatközlő: Mähmütjän Abdulla-uli (ének) és Batir Mähmütjän-uli furulyás (*kúrajsi*)16–17) *uzun küj* (hosszú dallam): *Sibaj* (Szibáj előljáró)

*Jäšil de gine šana, zängger doga.
Jéktirhe le, Fatijmam ok tori atka, aji ok.*

Zöld a szán, kék a járom,
Vajon Fatima befogja a pej lovat?

*öz élkejime kajtup ta ok kanton bolham
érišer énim, Fatijmam ok, muratka, aji ok 2×*

Ha visszatérek szülőföldemre, előljáró leszek.
Vajon vágyaim beteljesednek-e, Fatimám

*handuwgaštar hajrar da ok jér tögil
kekük te gine šakırar da ok jér tögil, aji ok*

Fülemüle sem dalol a vidéken,
Kakukk se kakukkol a vidéken.

*ıjlama la ok, Fatijmam ok, ıjlama
jögirip te ok kajtir da ok jir tögil, aji ok 2×*

Ne sírj Fatimám, ne sírj,
Futva sem tudok hazatérni hozzád.

Jılajır Járás

4. adatközlő: Fajda Häsen-kızı (1926), Joldıbaj falu

24) *kıska küj* (rövid dallam)

*tijirmennerim awır éken,
bilegimdi taldırdı űul
ata jurtları ahıl bet,
jüregimdi jandırdı 2×*

A malomkövem nehéz,
A csuklóm is elfáradt.
Szülőföld drága nekem,
Szívem lángra lobban.

*Akkahalaj jelibirlej,
bizding bakša talları űul
tabıla la o,l bütele ol,
fanij dunja malları*

Akkahalaj, rezegnek,
A mi kertünk fűzfái.
Megszerzed, de el is fogy,
A múltó világ gazdagsága.

*hıw bojına tüškenimde
üstü zäjtün téregi űul
aša la is, ojna la kül
bütmej dunja keregi 2×*

Mikor a vízben megfürödtem,
Egy olajfűz volt felettem.
Egyél, igyál és vígadjál,
Az élet úgyis tele van dologgal.

25) *uzun küj* (hosszú dal)

(Ak) Kahangınajı boji bét hélli säxra
otız a(ha)wıl olturıp jäjlegen

Fehér Kahankınaj partján szép rét,
Harminc család tölti ott a nyarat.

*ak térmeler kurup bét, ak kijizin
kulunnarın tizip te (he) bäjlegen*

Fehér nemezházat állítanak, fehér a nemeze
Csikóik egymás után vannak megkötve.*

*Taşlı-kölkeji tégen, ej kölinde
at jüzdürdü başkurt ta aj balahu*

Tasli nevű tavacska, a tó vizében
Lovat fürdet benne baskurtok fia.

xäzir gine alaj xaxullikka hatkaš
jatıp awnaj šoska la aj balahı

De már ukránoknak eladták azt,
És hempereg benne egy malac.

26) *béšik jırı* (bölcso dal)

bäw-bäw bäpejim
(bäwkil) bäwkil bäpejim
kéčın tınıč juklahang

Tente-tente gyermekem,
Ha éjjel nyugton alszol,
Vidáman telik nappalod.

ojnap öter kündüzüing
üj artula böri bar,
jıltır-jıltır közi bar 2×

A ház mögött van egy farkas,
Világítanak a szemei,
Tente-tente gyermekem.

27–28) *Hak bilen Sök (bäjıt)* Hak és Szök balladája

mädresel(eh)e kitap käštehi
Hak bilän Sökting tawıšın étehi
mädiresele bıjala éšik
Hak bilän Sökting tawıšın éšıt

A medreszében könyves polc,
Hak és Szök hangja hallatszik.
A medreszének nagy az ajtaja,
Hak és Szök hangját hallgasd.

Ängke karganı témir ok üčün
Angke karganı éndi jok üčün
ak köldegimdi künde kijmenim
Ängkejimdi tojganı körmenim

Anyjuk átkozta őket a vasnyílért,
Anyjuk átkozta őket, nagy kár érte.
Fehér ingemet sokat nem hordtam,
Anyám nézésével nem teltem be.

hıw bojlarında bala üjrekler
bıljı bola tep kimding ojında
Hıw bojlarında ängkej kir jıwa
Éske tüškende üzüldü ümüt
jétimdi kimder kargagan

A folyóparton kacsa fiókák,
Hogy ez megesik, ki is gondolta?
A folyóparton anyjuk ruhát mos,
Ha rájuk gondol, nincsen reménye.
Szegény árvákat miért átkozta meg?

samawır kujup šäjler isirdi
iši büütürgeš kargap usurdu
üj artılarga barıp jıgıldı
Hak bilen Sökke kanat kojıldı
Hawalarda ojıaj bir bulut
Hak bilen Sökler usup jogıldı

Szamovárt forralt, teát itatott,
De a végén megátkozta őket.
A ház mögé ment és összeesett,
Mikor Hak és Szök madárrá változott.
Az égen gomolyog egy felhő,
Hak és Szök elrepültek akkor.

Bardık ormanga, bastık balangga
Tanglar jaklardı, kušlar hajranı
Kuš tawıšın ešıtıp,
eki közlerden kanlı jaš aktı

Erdőbe mentünk, a réten jártunk,
Kihajnalodott, madarak énekeltek.
Madár hangját mikor hallotta,
Két szeméből véres könny hullt.

Altı jäslerde ojnap jürünük
Jéti jäslerde Hak Sök boldık biz
Jangırlar jawa, angkej ıjlajdır,

Hatévesen játszadoztunk,
Hét évesen lettünk Hak és Szök.
Esnek az esők, anya sírdogál,

*Ängkej ijlama, özing kargışing
bir jil tolgastın kajtarbiz ténik
bir jil tolgastın üzüldü ümüt*

Anya ne sírjál, ez a te átkod!
Egy év után visszatérünk – mondtuk,
De egy év után a remény elveszett.

Ak-Jar

5. adatkozó: Äsme Mäwlenberdi-kızı (1930), *öszergen* nemzetség, Otarbaj *awılı* falu

29) *takmak* (rigmus): *térekkejim* (nyárfácska)

*Tére-tére, tére-tére, térekkejim
Hakmarda térekkejim
Agin hıwga karşı jüzme
Talar bét bilekkejing*

Nyár-nyár, nyár-nyár, nyárfám,
A Szakmar folyó menti nyárfám.
Folyó vízzel szembe ne ússz,
Elfáradnak a csuklód!

*Tére-tére, tére-tére, térekkejim
Hakmarda térekkejim
Téreginde kuşlar hajraj
Üzüle özekkejim 2×*

Nyár-nyár, nyár-nyár, nyárfám,
A Szakmar folyó menti nyárfám.
A környékén a madarak dalolnak,
Csak én emészttem magam.

*Tére-tére, tére-tére, térekkejim
Hakmarda térekkejim
Agin hıwga karşı jüzme
Talar bét bilekkejing
Méning jürekkejim jana
Jana-mı jürekkejim*

Nyár-nyár, nyár-nyár, nyárfám,
A Szakmar folyó menti nyárfám.
Folyó vízzel szembe ne ússz,
Elfáradnak a csuklód.
Az én szívem lánzol (érted),
Vajon a tiéd is lánzol-e?

30) *takmak* (rigmus): *Xälijde* (Helijde)

*Éden ortahına tüşüp
bijip jürüj Xälijde 2×*
*Xälijde, Xälijde,
bijip jürüj Xälijde 2×*

Padló közepén állva,
Táncol most Helijde.
Helijde, Helijde,
Táncol most Helijde.

*Hüjgen jări kelir éndi
binda ékenin bildi éhe 2×*
*Xälijde, Xälijde,
binda ékenin bildi éhe 2×*

Eljön az ő kedvese,
Ha tudja hogy itt van.
Helijde, Helijde,
Ha tudja hogy itt van.

*Tıpır-tıpır tıpır
bijip jürüj Xälijde 2×*
*Xälijde, Xälijde,
bijip jürüj Xälijde 2×*

Tipp-topp, tipp,
Táncol most Helijde.
Helijde, Helijde,
Táncol most Helijde.

31) *uzun küj* (hosszú dal)

Érmek kine tawding ej başında
Ah, oltura jalgız bir kajın 2×

Ermekek hegyének a tetején.
 Ah, egyszál nyírfa van.

šét élderge kétip mäxrüm etip
kaldırarım-mı gäzjz jankajım 2x

Távoli vidékre menvén,
 Elesel-e, óh én kedvesem?

Érmek kine tawding ej başınım
barır jéri onıng jélekli 2×

Ermekek hegyének hej a tetején,
 Amerre jár, gyümölcs terem.

Başkurtardan gına tıwar éken
hening kiwik batır jürekli 2×

Csak baskurtok között születik,
 Hozzád hasonló bátor vitéz.

32) *kuba-jır* (epikus dal): *Oral* (Urál)

Oralıp jatkan Oralda
bijik bijik tawlar bar
uzun uzun joldar bar;
köbelekke gülü bar
hıwında balığı bar;
dawaga hüliüğü bar, bar, hüliüğü bar

Szélesen húzódo Urálban
 Magas hegyek vannak.
 Hosszú utai is vannak,
 Pillangónak virág terem ott.
 A vízében halak vannak,
 Gyógyerejú piócája van, van, piócája van.

Oralıp jatkan Oralda,
koji kara orman bar
ajıw, böri, tülkü bar;
minem teheng tulpar bar
šüjem tehem šungkar bar, bar, šungkar bar

A szélesen húzódo Urálban,
 Sűrű, sötét erdők vannak.
 Medve, farkas, rókái is vannak,
 megölni való paripája van.
 Vadászni való sólyoma van, van, sólyoma van.

Oralımdıng kojında
altın da bakır da bar
Oralımdıng bojında
baj da bar bakır da bar
bajıgan tép tér tökken
jarlı la jalşı la bar, bar, jalşı la bar

Az én Urálom ölében,
 Arany és réz is hever.
 Az én Urálom vidékén,
 Gazdag és szegény is él.
 Verejtékező szegények,
 És napszámosok is vannak.

Oralımdıng astında,
temir de kümüš te bar
Oralımdıng üstünde
hogış ta öliš te bar;
jéngiš te talaš ta bar, bar izgış ta bar

Az én Urálom mélyében,
 Vas és ezüst is hever.
 Az Urálom földjén
 Háború és halál is van,
 Győzelem és küzdelem, veszekedés is van.

Oralıp jatkan Oralda,
ekew-üew sirlešip
Handuwgastaj hajrašıp,
kögeršindej gürlešip

Elhúzódo Urálban kettesével,
 Kettesével, hármásával suttagó
 Fülemlé hangján daloló,
 kakukk hangján búgó

Šijirsiktaj érkeleşip,
kır kazındaj tızılışıp
Érte jājlew jājlegen,
érte bije bājlegen
Köse jürüp jājlegen hılıw, hılıw kızdar bar, bar kız-
dar bar

Oralımdıng bojında
küregehin alga alıp
dos ešterin jangga alıp
bijiwšini bijitip
jıršınan jır jırlatıp
küjšünen küj küjletip
šešenden höz hüjletip
jjılıškan karttar bar, bar, karttar bar

*Oralıp jatkan Oralda,
Akboz attaj tez jelip,
Ilašındaj jelkinip,
Ok-hadagin kolga alıp,
Kerek-jaragin jangga alıp,
Bolırdaj minen doslaşıp,
Olmastaj minen öšleşıp,
Jaw da kélhe éldi haklar,
batır-batır uldar bar, bar uldar bar*

34) *kélin hüjgendegi äjtiš* (menyecskeköszöntő)

*Kélin xäjirli bolhın
öteti* akıllı bolhın
ézgi tujaklı bolhın
Täwfiğje le köp bolhın
kélin xäjirli bolhın*

*Kélin xäjirli bolhın,
mal tıwarı köp bolhın,
bir kolı maj da bolhın,
bir kolı bal da bohın
bir kolı bal da bohın,
kélin xäjirli bolhın*

*Kélin xäjirli bolhın,
mal tıwarı köp bolhın,
bala-šagaları minen
košagına téng bolhın 2×
étek tolı bala bolhın*

Seregélyként évődő,
És vadlúdként repülő
Korán nyári szállásra menő,
És a kancákat fejő
A nyári szállásra költöző szép lányok vannak,
lányok vannak

Urálom vidékén
A lakomát hirdető,
Vendégséget szervező,
A táncot is táncoló,
Énekest éneketeltető,
Dalnokot daloltató,
Ékesszólót beszéltető,
Összegyűlő vének vannak, vének vannak

Elhúzódó Urál hegyen,
Szürke paripaként ügető,
Szárnyát sólyomként verdeső,
Íjjal, nyíllal a kezükben
Teljes fegyverzetben,
A jóval barátságban,
A gonosszal bosszúban,
Ellenségtől népét megóvó
bátor ifjaink vannak, vannak, ifjaink vannak.

A menyecske legyen áldott,
És jó eszű is legyen.
A kecskének legyen patája,
Áldása is sok legyen,
a menyecske áldott legyen.

A menyecske legyen áldott,
És sok legyen jószága.
Az egyik kezében zsír,
A másikban méz legyen.
A kezében méz legyen,
A menyecske áldott legyen.

Menyecske legyen áldott,
És sok legyen jószága!
Gyereke és családja, 2×
Vegyék öt körül!

Kélin xäjirli bolhun
košagina téng bolhun 2×
Ajdaj gınam, ajdaj gınam 2×

Menyecske legyen áldott!
 Vegyék őt körül! 2×
 refrén: Ajdaj, ajdaj, ajdaj mondom

35) *kıska küj* (rövid dallam)

Harı handuwgaş kınam,
kara karluwgaş kınam,
kara karluwgaş kınam,
köngilimdi aş kınam

Sárga fülemülém,
 Fekete fecském,
 Fekete fecském,
 Vidítsd fel lelkemet!

Kälemfiring äşi éken,
 badıjanıng süsü éken,
 Säjing ballı tatlı éken,
 özing onggan zat éken
 Inji-märjen tiş éken,
 kıjgaş kara kaş éken,
 bojing zijfa xoş éken,
 bégirek ustabas éken

Paprikád csípős,
 De az ánizsod édes.
 Mézédés a teád,
 Magad is takaros vagy.
 Fogaid mint gyöngyház,
 Szép ívelt szemöldököd.
 Szép sudár a termeted,
 Nagyon nemes alakod.

Ajdaj gınam, ajdaj gınam 2×
Ajdaj, ajdaj, ajdaj mondom
ak kuş bolıp jüzehing,
bilbil bolıp úshing, 2×
bilbil bolıp gézehing,
ak kuş bolıp jüzehing

Hattyúként úszol,
 Fülemüleként szállasz.
 Fülemüleként repkedsz,
 És hattyúként úszol.

Kälemfiring äşi éken,
 badıjanıng süsü éken,
 Säjing ballı tatlı éken,
 özing ongga zat éken
 Inji-märjen tiş éken,
 kıjgaş kara kaş éken,
 bojing zifa xoş éken,
 bégirek ustabas éken
Ajdaj gınam, ajdaj gınam 2×

Paprikád csípős,
 De az ánizsod édes.
 Mézédés a teád,
 Magad is takaros vagy.
 Fogaid mint gyöngyház,
 Szép ívelt szemöldököd.
 Szép sudár a termeted,
 Nagyon nemes alakod.
 Ajdaj, ajdaj, ajdaj mondom

bégirek ustabas éken,
xajran kalalar éken
xajran kalalar éken,
uftap janalar éken
uftap janalar éken
xoştan jazalar éken

Nagyon nemes alakod,
 Csodálnak is tégedet.
 Csodálnak is tégedet,
 És lángolnak érted.
 És lángolnak érted,
 Boldogan írnak neked.

36) *müñezet* (vallási dal): *Musa jırı* (Musza dala)

Rabbim, Allam – téni Musa
 ménge jännet bolır méken,
 hénge jännet bolır Musa,
 ata-eşeng rijza bolha
Rabbim, Allam – téni Musa
ménge jännet bolır méken,
hénge jännet bolır Musa,
tuwganlaring rijza bolha

Rabbim, Allam – téni Musa
ménge jännet bolır méken,
hénge jännet bolır Musa,
körşilering rijza bolha

Rabbim, Allam – teni Musa
ménge jännet bolır méken,
hénge jännet bolır Musa,
awrwıwardıng xälin bilheng

Rabbim, Allam – téni Musa
ménge jännet bolır méken,
hénge jännet bolır Musa,
gärijplerge jardam kilhang

Rabbim, Allam – téni Musa
ménge jännet bolır méken,
hénge jännet bolır Musa,
kajgı... (felvétel megszakad)

Istenem, Allah – kérdezte Muszá,
 Bejutok-e a mennyországba?
 Bejutsz a megyországba, Muszá,
 Ha a szüleiddel jól bánasz!
 Istenem, Allah – kérdezte Muszá,
 Bejutok-e a mennyországba?
 Bejutsz a megyországba, Muszá,
 Ha a rokonaiddal jól bánasz.

Istenem, Allah – kérdezte Muszá,
 Bejutok-e a mennyországba?
 Bejutsz a megyországba, Muszá,
 Ha a szomszédaiddal jól bánasz.

Istenem, Allah – kérdezte Muszá,
 Bejutok-e a mennyországba?
 Bejutsz a megyországba, Muszá,
 Ha gondozod a betegeket.

Istenem, Allah – kérdezte Muszá,
 Bejutok-e a mennyországba?
 Bejutsz a megyországba, Muszá,
 Ha segíted a szegényeket.

Istenem, Allah – kérdezte Muszá,
 Bejutok-e a mennyországba?
 Bejutsz a megyországba, Muszá,
 Ha vigasztalod a szenvedőket.

6. adatközlő:

Mühemmetjän Abdulla-uli Kazakbaj (1924), *öszergen* nemzetség, Nazargul/Böri falu

37) *uzun küj* (hosszú dal): *Oral* (Urál)

Alıslardan kögerip körinip jatkan
Oral gına ok jérding de dalahı
Kajda la gına barha la, jaw bérmenen le
danlıklı başkurt ata la balahı 2×

Messziről zöldellve látszanak,
 Urálom szép vidékének pusztái.
 Bárhová is mennek, nem rettennek,
 A baskurt nép atyái és fiai.

38) *uzun küj* (hosszú dallam): *Kaharman kanton* (Kaharmán kantonfőnök)

Buxara jakahınan da kārwan kéle jāj küniı,
Buxaranan tögil de Xéwanan

Buhara felől karaván jön nyáridőben,
 Nem Buharából, hanem Hivából.

Ref.

*Kaharman kantonskij, bolmaj ištatskij
Baškurtiskij maladsa la bolmaj ištatskij*

Xoš Irimbor kalahı, säxra dalahı
Kara malaj öskende tal éken

Bıl dunjalar bizge dej fanij éken
Fanij dunjalar daj bizden kala éken

Ref.

*Kaharman kantonskij, bolmaj ištatskij
Baškurtiskij maladsa la bolmaj ištatskij*

39) *Ak Molla äjtiši* (Ak Molla dala) vallási dal

*Rijzik tégen ädemdi kijnildatır
Jéje turgan rijzikın ädem jürüp tatır
Manglajinga xak jazganın körmej kalmaj
Kerek sultan bolhun, kerek ijperator*

*Xudajım kudretinge kurdum kengeš
Kökiregi här bändening ojhız émes
Kökiregi här bändening altın handık
İsinde néjler barın ädem bilmes*

Jakšını jamanlagan atı kétmes
Jaman hözding jürekten zatı kétmes
Saf atlındı näfiske kujahıng da
Näfis kéter altındıng zatı kétmes

*Ädemdi ädem maktamaj köre almaha
Akhak it jatıp üre jürüj almaha
awızına topırak tolıp šunda toktar
Ġazrajıl kélip išin tınımlaha*

*kıjıš ok atkan bilen tuwrı kétmes
Jaman hözding köngilden xorı kétmes
Kuturgan it hawaga karap ürgeren minen
Asmanda turgan ajding nuwrı kétmes*

40) *Münežet* (vallási dal): ítélet napja

tünü karanggı, düm karanggı jaklı šam janmas mé-
ken
jamgır ornına Xudaning räxmeti jawmas méken

Ref.

Kaharman kantonfönök, nem jobbágy.
A baskurtok legjobbjai, nem jobbágy.

Isten véled Orenburg városa, füves pusztaság.
A szegény pásztorfiú sudár legény lészen.

Ez a mi világunk bizony múlandó,
Múlandó világban sokat szenvedünk.

Ref.

Kaharman kantonfönök, nem jobbágy.
A baskurtok legjobbjai, nem jobbágy.

Az ételtől tud az ember megmozdulni,
Az ember jártában-keltében fogyasztja ételét.
De a sorsát senki sem kerülheti el,
Se a szultán, se az uralkodó (cár).

Istenem, az akaratom vezérel,
Minden ember lelkében van gondolat.
Minden ember lelke egy arany láda,
Senki sem tudja mit rejt a belseje.

Ha a jót rossznak mondod, megszégyenülsz.
A rossz szó a szívben nyomot hagy.
Ha a színaranyat lelkedbe öntöd,
Lelked eltűnik, csak az arany marad.

Az ember csak irigykedik a másakra,
Sánta kutya csak ugat, ha nem tud menni.
Egy nap úgy is tele lesz földdel a szája,
A halál angyala (Azrail) véget vet életének.

A rossz golyó nem repül egyenesen, ha lőnek,
A rossz szó a lélekben bizony kárt tesz.
De hiába ugatja a Holdat a veszett kutya,
Az égben a Hold fénye nem halványodik.

Sötét éjjel koromsötétben méccsest nem gyújta-
nak-e?
Az eső helyett Istennek kegyelme nem hullik-e?

kandan išlenggen balanı alar tının almas méken
dunjaning šajtanları bir-bir bigawlanmas méken

jüzü töben kétmes-mi, afet aska kaplanmas méken
Kanlı dénggiz fajzıraxman birle paklanmas méken
büttü ülfet bānedelerding tñnlerinde kan bilen
Tapha räxetlik-xuzurlıklar taba güşül jñn bilen

42) *münežet* (vallási dal)

Xudajım, mén néj işlejim
bılay bolıwlarım
Ja Xudajım sabırlık bér
ijmanımdı ber Allam

*Tar qābirge halırdar
Angkir-Mangkirder kelirder
Lalilahi illa Alla,
Ijmanımdı bér Allam*

*Kap-karanggi, düm karanggi jaktı
šām jaktılık bolmas méken
Bir bir Xudaj räxmetinen
jaktılık tüšmes méken 2×*

*Ähwen-älwen jémišter
Altın-kümüš tabaktar
Jémišteri xāzir biškej
nasıjp ethin tǵāla Alla
Başı töben, tübü hawa
nasıjp ethin tǵāla Alla*

*Ej, Xudajım, korkam séndin,
gāzıjz jānderibiz śıgar dāndin
Lalilahi illa Alla
ijmanımdı bér Allam*

43) *münežet* (vallási dal) részlet

*Alla degenim,
Allaga jalbarganım,
Jānim kurban kılğajım,
Alla degen wāziwen*

Vért hozó vész által a nyugalmad elveszik-e?
A világ démonjai egymást nem fojtják-e meg?

Minden felfordul-e, és a pusztulás felszínre tör-e?
Véres tenger borítja el a teremtett világot.
A mulatság a halandók testének vérével ért véget,
Nyugalmat, áldást a lélek tisztasága tud adni.

Istenem, mit tegyek,
Ha már így esett?
Istenem, adjál türelmet,
Allah, adj nekem hitet!

Szűk sírba ha fektetnek,
Angkir, Mangkir angyalok jönnek.
Nincs más isten Allahon kívül,
Allah, adj nekem hitet!

A vak sötétségben, teljes sötétben,
Egy gyertya nem világít-e?
Egyetlen Isten kegyelméből,
Világosság nem gyúlhat-e?

Mindenféle gyümölcsök,
Arany-ezüst tárgyakon.
A gyümölcsöd érjen be,
Adja meg magasságos Allah.
A teteje zárt, alja levegő,
Adja meg magasságos Allah!

Ó, Istenem, félek tőled,
Drága lelkeink elhagyják a testet.
Nincs más isten, csak Allah,
Adj nekem hitet, Allah!

Allah nevét mondom,
Allahhoz fohászokodom.
A lelkemet feláldozom,
Allahot szolgálom.

44) *takmak* (rigmus)

bizding awil ortahında
Tekel tégen taw bar
jigit jigirmige jétkes
German tégen jaw bar

A mi falunk közepén,
 Tekel nevű hegy van.
 Ha a legény húsz éves lesz,
 Németek ellen megy harcba.

45) *kıska küj* (rövid dallam)

kırğa síkham tınık alamin
kozgalaktan bijik ölen jok
Dunja bolgas türlü xälleri bola
Ajrılıwdan kijin xäller jok 2×

A pusztában megnyugszik lelkem,
 Kozlgalagnál nincs magasabb fű.
 Az életben mindenféle megesik,
 Az elválásnál nincs fájdalmasabb.

46-47) *takmak* (rigmus)
ata-ešehine ajtim (dal a szülőknek)

...jawap kagız jaz 2×
älle késige-mi?
ennekij-dir, ginnekij-dir ginejim 2×

Válaszolva levelet írj,
 Vajon elkésik-e?
 Ennekijdir, ginnekijdir ginejim

Horatkanda barmanı tęp 2×
älle öšige-mi?
ennekij-dir, ginnekij-dir ginnejim 2×

Mikor kérték, nem ment,
 Talán haragszik-e?
 Ennekijdir, ginnekijdir ginejim

Kün étmehin ténigiz
Ésirik Šilejge bérdigiz
ennekidir, ginnekidir ginnejim

Ne legyen jó élete, mondjátok,
 Részeg Csilejnek adtátok!
 Ennekijdir, ginnekijdir ginejim

48) *kıska küj* (rövid dallam) a 45. dal folytatása

értenšekkek turup tıška síkham
Kemilikten kele le bir tawiš
šu tawiškajlardı éšite-éšite
Ölirmin de éndi men bajguš

Reggel felkelek, és kimegyek,
 Kemilik folyóról jön a hang.
 Azokat a hangokat hallgatva,
 Meghalok, szegény fejem!

Kemilikkej héning orgıla janung
Ör kojandar jatmas jér tögil
jırlaham da, balalarım, ıjlamajım
kéri ajlanıp kajtır jér tögil

Kemelik folyó, forrásod buzog,
 Hegyi nyulak fekszenek ott bizony.
 Ha én kelek, gyermekeim, nem sírok,
 Nem térek vissza arra a helyre.

Häjbulla Járás, Akjar falu múzeumának asszonykórusa

49) *zikir* (vallási dal) arabul

*Lä illahi lä illahi
Lä illahi lä illahi
Lä illahi lä illahi
Lä illahi lä illahi
Mähemedede räsül-ullah ja Allah
Mähemedede räsül-ullah ja Allah*

Nincs más isten, csak Allah.
Nincs más isten, csak Allah.
Nincs más isten, csak Allah.
Nincs más isten, csak Allah.
Mohamed a követő, Ó Allah.
Mohamed a követő, Ó Allah.

50) *kıska küj* (rövid dallam)

*Kéle bir kün jurın küjlep
Xudaning sıxırın höjlep
tıwıp ösken jérin izlep
Mädekte le hılıw Läjle*

Jön egy nap dalát dalolva,
Az Isten titkát elmondva.
Keresi szülőföldjét,
Dicséred szépségét Lejlának.

*bını jazgan kijiw bände
jaratkas Xuda bände
günahlar köp bil dunjala
ğäfüw kilhin tägele Alla*

Ezt egy okos halandó írta,
Az Isten a halandókat teremtette.
Sok a bűn ezen a világon,
Bocsássa meg, magasságos Isten!

51) *zikir* (vallási dal)

*La illahi ill Alla
äzge le tép hana la
La illahi ill Allahi
Mänggilikke xazijna*

Nincs más Isten, csak Allah,
Tartsátok őt nagy becsben!
Nincs más Isten, csak Allah,
Ez egy örök igazság!

*La illahi ill Allahi
köptir oning jazıgı
La illahi ill Allahi
mänggilikke xazijna*

Nincs más isten, csak Allah,
És sok az ember bűne.
Nincs más isten, mint Allah,
Ez egy örök igazság.

*La illahi ill Alla
ğaşıjq ötsej baskısı
La illahi ill Alla
hegiz užmak aşkışı*

Nincs más isten, csak Allah,
Igaz szeretethez az út.
Nincs más isten, mint Allah,
Nyolcadik mennynek kulcsa.

52) *kıska küj* (rövid dallam)

*La illahi ill Alla dej
Mämemet Räsül Allah 2x*

Nincs más isten, csak Allah.
Mohamed a követő, Ó Allah.

*Kéle bir kün jırđı küjlep
Tıwıp ösken jérin izlep
jätijm kalgan balalar
jürüj ata-énehin izlep*

Jön egy nap dalt dalolva,
Szülőföldjét keresve.
Árván maradt gyerekek,
Járnak szüleiket keresve.

*ata-éne şıkandır ginehin
jüzlerim, dänim kara
ojlaham ötken işimdi
közlerimden jäş tama*

A szüleim szeretete nélkül,
Arcom és testem komor.
Ha életemre gondolok,
Szememből csak a könny hull.

*ej, gälemij Bijbij Şara
näžijne jä memenehe*

Ó, kedves Bibi Szara,
Nadzsína já memenehe (arab szöveg)

53) *zikir* (vallási dal)

*ref.
hıw-hıw Allahu
hıw démekte mäğine bar;
ér bolganning därti bar
här gämelding şärti bar;
hıw-hıw Allahu 2×*

Ref.
Hú, hú, Allah!
Ha hát mondok, van okom rá!
Férfiembernek van bánata,
Minden dolognak rendje van.
Hú, hú, Allah!

*jata édim ojlanıp
Ilahıma zarlanıp
bu dunjaga gärlenip*

Feküdtem gondolkodva,
Istenemnek panaszkodtam,
A világra haragudtam.

*ref.
hıw hıw Allahu 2×*
*hıw demekte mäğine bar;
ér bolganning därti bar
här gämelding şärti bar;
hıw hıw Allahu 2×*

Ref.
Hú, hú, Allah!
Ha hát mondok, van okom rá!
Férfiembernek van bánata,
Minden dolognak rendje van.
Hú, hú, Allah!

8. adatközlő: Mansur Kamaş-ulı Özenbaj (1946), Akjar falu (56. dal)
kobız (doromb) és *üzlew* (torokének)

9. adatközlő: Gäjnijkamal Lätijf-kızı (1930) *öszergen* nemzetség, Békbaw falu

57) *kıska küj* (rövid dallam): *kımız jırı* (kumisz dala)

*kımız äweli majda oltırıp işejik jajda
axırı sentebir ajda,
onan hong hurama tabılmaj da.*

Kumisz májusban érik,
Nyáron igyunk belőle.
Szeptemberig elfogy,
Azután ne kérj, nem leled

*ölenner şeške atalar
kijilip ta jérde jatalar
jazinan küzüne şaklı
kebe-lir, kanı kata-lır*

*säxrelerde xoş jisli ölen
şeškeleri kılğanı
zäm-zäm tämi äjtıp tura
hawmal gına kımızı*

*Ej Xudajım ämri minen,
şatlık-bäxit köngli bilen
oltırajık hawlık bilen,
dunja éminligi bilen*

58) *kıska küj* (rövid dallam): *kımız jırı* (kumisiz dala)

*işejik te konaktar ej işejik
ésimlerin äjtıp işejik 2×*

*işimligi baldan tatlı éken
kımız tégen işimlik atlı éken
işimleri kımız atlı éken*

*mäzilisteri jämli, köngili matur
néşew éken hawgan bijehi 2×*

*ajak üstü basıp xürmet éte
ésen gine bolhın ijehi
ésen bolhın hawgan bijehi*

59) *béşik jırı* (bölcşödal)

*bäw-bäw
jukla, jukla köz nuwrım
késten ıjlap kala la
jukuhuz öte kündüzüing
bäw-bäw-bäw*

*jukla kızım, jukla äli,
mäktepterge kétirhing 2×*
bilim alıp bütürhüing 2×
*gälijm bolıp kétirhing
jukla balam,
bäw-bäw-bäw 2×*

Miután a rét virágba borul,
Hervadva földre hullanak.
Tavasztól őszik kiszáradnak,
És mind elporladnak.

A pusztán a füvek illatoznak,
Amikor viráguk kinyílik,
Csodás íze elárula, hogy
Frissen fejt a kancatej.

Istenem akaratából,
Boldog, vidám lélekkel
Éljünk egészségben,
És világi épségben

Igyunk vendégek, igyunk,
A nevüket mondva igyunk.

Ez az ital édes, mint a méz,
És mi úgy nevezzük, kumisiz,
Bizony kumisiz a neve.

A multság vidám, jó a kedvünk
Sok-sok kancát fejnek ők

Lábujhegyen járnak tisztelettel,
Legyen áldott a gazdája,
Legyen ép a fejt kancája.

Tente-tente,
aludj, aludj, szemem fénye!
Ha éjjel sokat sírsz,
Nappal lesz álmod.
Tente-tente

Aludj, kislányom, aludjál!
Majd elmész az iskolába,
És sok dolgot megtanulsz,
Tudós válik belőled.
Aludj gyermekem, tente-tente

*kızım, kızım, kız kişi,
kızıma kélir jüz kişi
jüz kişiğe bérmehem,
alıp kétir bir kişi
jukla balam, bāw-bāw-bāw 2×
älli-bälli, bāw-bāw*

Lányom, lányom, kislányom,
Százan jönnek megkérni,
Száznak oda nem adom,
Egy úgyis elviszi majd.
Aludj gyermekem,
Tente-tente, tente-tente.

60) *uzun küj* (hosszú dal)

*Taş-togajkaj, héning bojing kamiş
kamişlıktan kéle bir tawış 2×*

Tas-togaj, a te partod nádas,
A nádasból egy hang hallatszik.

*Jérenmejim jaring, jérenmejim
zar ıjlajım hénde mén bajguş 2×*

Nem nyavalygok, kedves, nem nyavalygok,
Zokogok neked, én szerencsétlen.

10. adatközlő: Ğälije Temirbolat-kızı *bürjen* nemzetség (1928), Mollakaj falu62) *ramazan* (böjti dal)

*Allah ämir kıldı,
ramazan aji keldi
karşılaj onı bändeler
hizderge sälem bérdi
müezzinder şatlandılar,
ulıwlap karşı aldılar
Tiriwex namazı tijip
meşitterge bardılar*

Az Isten parancsára,
Beköszöntött ramadán.
A hívők azt köszöntik,
Titeket üdvözölnek.
A müezzinek énekeltek,
Tisztelettel fogadták.
Tirivih imája eljött,
Elmentek a mecsetbe.

*Saxar turdı balalar,
ojattılar ešeler
Kökte junduz, jérde šäm,
nuwrlanışıp janalar*

Gyerekek korán keltek,
Édesanyjuk keltette őket.
Égen csillag, földön gyertya,
Világítottak fényesen.

*Akşam jétti, kujaş bajını,
tolgan aj nuwrı kalktı
Äpper étti balalar,
jér köp nuwr, élde jaktı*

Eljött este, nap nyugodott,
S telihold fénye ragyogott.
A gyerekek énekeltek,
A föld világos, a nép fényes.

*bügün ajdıng nésehi,
jétti qädir késehi
Bügün täget kılğandar
gäwhär hıwın işehi 2×*

Ma a hónap hanyadik napja?
Ramadán vége: szent éj!
Akik máig böjtöltek,
Mennyei vizet isznak.

63) *kıska küj* (rövid dallam)

*hıw bojına bargan énim
éki hulıw kız tura
Biri bıwa bıwalır,
Biri köngil juwatır
Bargan énim jandarına,
könek minen kıwalar*

*Kıwgas kéttim şarahız,
attar jéktim şanahız
Şul kızdı bir köriw üsün
méning jürek janalır*

*Bar eni jäs şaktar,
kise tolı burşaktar
Halamdand térte kajırıp
şingirtke jékken şaktar*

Lementem folyó partra,
Két szép lányt találtam ott.
Egyik gátat épített,
A másik épp vigasztalta.
A közeliükbe mentem,
Lapáttal elkergettek.

Kénytelen elszaladtam,
Lovat szán nélkül befogtam.
Hogy azt a lányt láthassam,
Arra vágyik a szívem.

Még fiatal korunkban,
Zsebünk tele borsóval.
Sárból házat építettünk,
A szöcskéekkel játszottunk.

64) *kıska küj* (rövid dallam): *kélingge jır* (dal a menyecskehez)

*Äjde matur kélinšek,
bolma olaj ujalşak
Ésenge hén kulanşak ta
kélinde hén ojınşak
Ésenge hén kulanşak ta
kajningde hén ojınşak*

*işteringde örnek bol,
ılaşındaj zijrek bol
Éring üsün tirek bol da
jaman işten jırak bol
Éring üsün tirek bol da
jaman işten jırak bol*

*Awzing başing uwiş tangdap
Hözşen bolma kélinšek
Közing kaşing jumldatıp,
Közşen bolma kélinšek 2×*

*Ülkenderge kajda la
xürmet körhet, kélinšek
Kişilerge kajda la
örnek körhet, kélinšek 2×*

Gyere te szép menyecske,
Ne légy olyan szégyenlős.
Édesanyád csikója vagy,
Menyecskeként évelődhetsz.
Édesanyád csikója vagy,
Férjed öccsével évődhetsz.

Dolgaid példásak legyenek,
Fürge légy, mint egy sólyom.
A férjednek támasz legyél,
Rossztól tarsd magad távol
A férjednek támasz legyél,
Rossztól tarsd magad távol

Mindig légy visszafogott,
Sokat ne beszélj, menyecske.
Szemmel, szemöldökkel,
Csintalanul ne nézz, menyecske.

Az idősebbeket mindig,
Tiszteld, te menyecske.
Az embereknek mindig,
Mutass példát, menyecske

*Jilkularing kulunlap
jalandardı toltırhin
Irwıw balalarıng
awıl-awıl oltırhin 2×*

Kancáid sok csikót eljenek,
Legyen velük tele réted.
Sok-sok gyermekeid,
Sok-sok szálláson éljenek.

Bürjen járás

11. adatközlő: Äfzel Konakbaj-ıulı Kıwandık, *kıpsak* nemzetség (1928) Jangı-Munasıjı falu

66–65) *Zälıjfekej* (Zelijfekej)

*Zälıjfekej hılw hıw bojında
Hıw ıjlaj da Zälıjfe taldarga
Zälıjfe-kaj hılw künü-tünü ıjlaj
öz atahı hatkaş maldarga 2×*

Zelijfe szépség a folyó partján,
Könnyel zokog a fűzfáknak.
Zelijfe éjjel-nappal sírdogál,
Saját apja cserélte el jószágért.

67) *uzun küj* (hosszú dallam): *adaşkandaj bulan balahı* (eltévedt szarvasgida)

*adaşkandaj bulan balahı la
jalgız başım şette éntigem
künderinde tünderin jüregim jana
ésime tüşe twgan jér ginem 2×*

Mint eltévedt gímszarvas gidája,
Magam vagyok távoli vidéken,
Éjjel-nappal sajog a szívem,
Eszembe jut szülőföldem.

68) *uzun küj* (hosszú dallam)

*jigit kine kişi küj küjlemej
jüreginde därti bolmaha
jigit kine kişi küj küjlemej
jüreginde därti bolmaha*

A legény nem danolászik
Ha nincs bánat a szívében
A legény nem danolászik
Ha nincs bánat a szívében

69) *kıska küj* (rövid dallam)

*Édil hıwları kiwik tä
hıwlar bolmas éndi şol
Méning jürekkejim kiwik
jaralular bolmas éndi*

Olyan mint az Edil folyó,
Nincs más olyan folyó.
Olyan mint az én szívem,
Sebzett nincs még egy.

*äjde téjehing de kıwahıng
atları tögil bizge şol
awır hözlerdi äjtmegiz de
jatlardı tögil bizge 2×*

„Hajtsd” mondod, kergeted,
A lovaik nem a mieink.
Kemény szavakat ne mondjatok,
Ők nem idegenek nekünk.

12. adatközlő: Däwletbaj Rähmetulla-ıulı, *kıpsak* nemzetség (1937), Nábıj/Koıan falu

70–71) *kuraj mungu* (furulya dallam)

72–73) *bıjıw kurajga* (furulya táncdallam)

BASHKIR FOLK MUSIC AND FOLK DANCES

Bashkir folk music was collected by Hungarian scholars like László Vikár ethno-musicologist and József Torma turkologist in the 1970s and 1980s. The author first visited the Southeastern Bashkirs in 1996 during his fieldwork. He collected close to hundred folk songs in counties (*raion*) also visited by Vikar (Sibai, Baimak, Bürien). This article is a short outline of those folksongs collected in villages from ordinary residents working in the agricultural sphere. Bashkir folk music has two distinctive performing styles: long and sort melodies (*uzun küj* and *kıska küj*). There are several different genres (lullaby, religious and ritual songs, rhymes, etc.) performed by long or short melody styles. At the end of the articles the original texts of the song and their Hungarian translations are also given. Ethno-musicologist Gergely Agócs also added a short musical analysis of the various Bashkir melodies collected by the Dávid Somfai Kara. Melodies played by the Bashkir end-blown flute (*kuwraj*) were also recorded. These melodies either follow the long melody (*uzun küj*) style often performed alongside a singer or faster melodies performed specially for dancing (*bijiw*) which resemble the short melody style (*kıska küj*). Although Bashkirs speak a Kypchak Turkic language similar to the now extinct Cuman language and they also have historical ties with the Eastern Hungarians (Magyars) their music is fundamentally different from the various Hungarian folk music dialects. While other related Kypchak Turkic groups like Nogai, Karakalpak, Kumuk and Tawlu have many similar melodies.